

לעשות רצונך

גליון בתי החוראה

wa052052@gmail.com

*****

עושה הפרשה - איסור ריבית

אל תקח מאתו גשך ותרביית ויראת מאלקיך וחי אחיד עמך, את כסףך לא תתן לו בגשך ובמרבית לא תתן אצלך. מדברי הטור; (סי' ק"ס) מאד מאד צריך אדם לזהר באיסור רבית וכמה לאין נאמרו בו ואפי' הלוה והנותן עובר, ומפני רגילות החטא מזהיר גם בלוה וכן בערב ובעדים ובכל המתעסקין בדבר, וכל הנותן ברבית נכסיו מתמוטטין, וכאילו כפר ביציאת מצרים, ובאלקי ישראל. וכל התולה מעותיו בער"ס לומר שהם של ער"ס ומלוה אותם ברבית דינו מסור לחוקר לגבות ליפרע ממנו. ואפי' אם הלוה נותן לו יותר מדעתו בשעת הפרעון שלא התנה עמו ואינו אומר לו שנתנו לו בשביל רבית אסור, ואפי' אם אומר למלוה אני מוחל לך הרבית ונתנו לך במתנה אסור, שכל רבית שבעולם מחילה היא אבל התורה לא מחלה ואסרה מחילה זו לפיכך אין המחילה מועלת כלום, וע"כ צריך לזהר בענין רבית שלא לבקש שום צד היתר כי הוא דבר המושך לאדם ואם היום יפתח לו כחודה של מחט יוסיף מידי יום יום עד שיפתח לו כפתחו של אולם.

א) באיזה אופן אסור מדאורייתא?

הלוואה שהותנה מראש שיקבל המלוה איזה הטבה חוץ מעצם החזר סכום ההלוואה אסור מדאורייתא, ונקרא ריבית קצוצה, ולדוגמא ראובן רוצה לקחת הלוואה מהבנק, וכמוכן באופן המותר דהיינו שההלוואה כפופה להיתר עיסקא, אך כיון שהוא בעצמו אין לו זכות לקחת מהבנק, הוא מבקש משמעון שהוא יקח ההלוואה על שמו של שמעון, ויעביר את זה לראובן, וראובן ישלם את כל התשלומים, נמצא שראובן משלם את כל הריביות לשמעון ללא שום היתר, וכיון שהותנה על כך מראש הרי זה ריבית קצוצה האסורה מדאורייתא, אלא אי"כ עשו היתר עיסקא ביניהם מלבד ההיתר עיסקא עם הבנק.

כמו כן אם מוציא כסף מתכנית חיסכון כדי להלוות, ומבקש מהלוה שיתן לו מה שהיה מרויח בבנק אם היה ממשיך את התכנית, הרי זה אסור מדאורייתא [אך מה שמפסיד בגלל כך מותר].

ב) מהו זה סאה בסאה, ומדוע זה אסור?

סאה בסאה, פירושו הלוואת סאה חיטים על מנת לשלם סאה חיטים, כלומר הלוואת פירות, [בבבוק יין, ביצים, סוכר, טיטולים, וכן דולרים], או שאר חפץ שאינו מחזיר את החפץ עצמו, אבל מחזיר אותו מין באותה כמות, וחכמים אסרו לעשות כך מחשש שיתייקר בזמן הפרעון, וזה נקרא אבק ריבית. אמנם יש כמה אופנים שאין בהם איסור.

ג) באילו אופנים חותר להלוות סאה בסאה?

(א) באופן שיש ללוה קצת מאותו המין, למשל כשלווה דולרים, ויש ללוה דולר הרי זה מותר, והטעם שנחשב כאילו נחלט הסאה של הלוה למלוה נגד כל סאה וברשותו התייקר, וזאת שאינם מבינים את הענין אין זה מערב, והעיקר שידעו שיש בזה סייג הלכתי שבאופן זה לא אסרו, ויש מחמירים בזה.

(ב) יש עוד אופן שמותר להלוות פירות, באופן שייצא השער, כלומר שיש מחיר אחד קבוע בשוק, שזה נובע מחמת שמצוי לקנות, וכיון שיכול הלוה להשיג בקל נחשב כמי שקנה ויש לו ופירע מיד, ואמנם בזמנו כמעט בכל דבר יש הגדלי מחירים בין החנויות, בכל זאת כשהדבר מצוי בשפע והמחיר קבוע לתקופה אצל כל מוכר מותר, אבל בהלוואת ירקות שיבדאי משתנה המחיר לפי העונה יש להזהר, וכן לפעמים יש מחסור במוצר

¹ וילן בעמק ט' א'

² שבות יצחק פ"ב ו' הערה ל"א דכ"ד הב"י אמנם החכמ"א מחמיר לכתחילה שיבינו.

כלשהוא לתקופה כגון המאה, ואז אסור. [גדולרים התנודות מצויות מאוד, ³ועיין הערה שנהלקו בזה אם נחשב יצא השער]. ולענין גמיה תרופות כשאפשר להשיג ע"י מרשם רופא מותר, אבל תרופה שאולה מהשוק וקשה להשיגה אסור להתחייב החזר תרופה, אלא צריך להתנות שאם תתיקור יחזיר כסף כפי שוויו בזמן ההלוואה.

(ג) עוד אנפן ⁴שמותר ללוות ככר לחם בכר לחם וכדומה, הוא בדבר מועט, כיון שבדבר מועט אין אנשים מקפידים, ואין הדרך לתת את הדעת על מחירה, אלא על עצם החפץ ולכן אינו נראה כריבית, וכן נוהגים להקל, ולפ"ז מי שלוח מעט קישואים כשמחירם שבע שקל לקילו, וכשבא להחזיר מחירם התיקור לעשרים שקל לקילו, כיון שדרך שכנים ללוות מעט קישואים ולהחזיר קישואים, ובשעת ההלוואה התחייב להחזיר קישואים חייב להחזיר גם כעת שהוקרו מאוד. וכמו כן כשלוה ביצים ומחזיר יותר גדולות כי כי רגיל לקנות ביצים גדולות וזה מצוי אצלם לא מחזיר כריבית.

(ד) קנה נעליים במאתים שקל ולאחר זמן מצא בהם פגם וחוזירם, ובינתיים עלה מחיר הנעלים, האם המוכר רשאי לתת נעלים אחרות או חזיר ריבית?

מעיקר הדין ⁵הרי זה מקח טעות וחייב להחזיר מאתיים שקל שנעשו כהלוואה, ובכל זאת מותר להמוכר לתת נעליים אחרות, שסיבת הדבר שהמוכר עושה כן, אינו בשביל ההלוואה שהמעות היו אצלם, אלא מפני שכבוד ופירסומת הוא לו ולכן מותר, ולא זו בלבד, אלא אף אם המוכר מוסיף לו עשרים ש"ה בתור פיצוי על העגמת נפש יש להתיר, ומצוי הדבר במוצרי מאכל שנמצא פגם והמפעל מרצונו מחזיר לקונה מוצר לא פגום עם תוספת מוצרים שעושים כן משום כבוד ופירסומת.

(ה) מה פירוש ריבית מוקדמת?

נתן ענינו בחבירו שילוה לו, ושולח לו מתנה מועטת ופירש בשביל שילוהו, או שהוא מתנה מרובה דמסתמא הוי כאילו פירש לו, ⁶ואנפ"י שאינו תולה המתנה בתנאי שילוהו דוקא, הרי זה ריבית מוקדמת האסורה מדרבנן, ולכן בית הכנסת שזקוק להלוואות ורוצים לערוך סעודה כדי שיבואו רבים ויתנו הלוואות, והסעודה משולמת ע"י קופת בית הכנסת שהיא הנושאת באחריות כלוה, אסור.

(ו) החלפת יום עבודה, באיזה אנפן שייך בזה איסור ריבית, ובאיזה אנפן מותר?

מותר לבקש מחבירו עזור לו בעבודה מסוימת, ובפעם אחרת אני יעזור לך, באנפן שזה אותה סוג עבודה, אבל סוג עבודה אחרת בזמן אחר אסור, כדתנן; אומר אדם לחבירו, נפש עמי ואנבש עמך, עדר עמי ואעדר עמך, ולא יאמר לו נפש עמי ואעדר עמך, עדר עמי ואנבש עמך, ואף שיתכן שהנכוש של יום זה קשה משל אמש, ויש ספק שמא מחיר הפעולה של השני יהא שווה יותר ממון, משום שלא מקפידים בזה, ולכן אפשר לעשות הסכם עם שכנים; אתם תשמרו על ילדי היום ואני אשמור לכם לאחר כאשר התשלום המקובל הוא לפי זמן ולא לפי קושי, וגם אם לראשון יש שני ילדים ולשני ארבעה, מותר כי לפעמים לשמור על שנים אלו קשה יותר מארבעה וכאשר המחיר הוא שווה מותר.

אנפן שההבדל בולט ומקפידים על הקושי העוסף בכך הרי זה אסור, ולכן מלמד ⁷בתלמוד תורה או מורה בגית הספר, המחליף ימי עבודה עם עמיתו ברתה אחרת, וזה האחרון יש לו פתה גדולה יותר, או ילדים קשים יותר הרי זה אסור, אבל אם אינו מתנה עמו תחלה, אלא שעשה לו טובה להיות ממלא מקומו, ובפעם הבאה כשהשני נצרך לכך הוא מבקש ממנו חזרה להיות ממלא מקומו, יש מתירים כשאין הפרש גדול ביניהם, כמו כן יש מתירים אם עושים כן על פי בקשת המנהל שאין תוספת המאמץ לא בשביל ההמתנה שהמתן עליו חבירו רק הוא עובד המתאמץ עבור המנהל.

ולפ"ז אסור לומר לחבירו עזור לי לבנות את סוכתי ולמחר אעזור לך כי סוכת האחד אינה דומה לשל חבירו ויתכן שישלם יותר אבל יכול לומר אני לא מתחייב לעזור, אלא אעזור לך במדת האפשר.

³ בשבט הלוי ח"ג סימן ק"ט ס"ל דגם זה הוי יצא השער כיון ששכיה לקנות אותו באיזה שער שהוא, ואע"פ שהשער עולה ויורד, מ"מ כל יום יש לו שער חתוך, ובשער זה הסוחרים מוכרים, ושכיהי סחורה אשר היא היסוד בהלכה זו, מאידך בחוט שני (פי"א עמוד ע"ט אות ג) אסור.

⁴ קס"ב א' דעת הרמ"א, ושבות יצחק פ"ג.

⁵ שבות יצחק פ"ד.

⁶ שער דעה ק"ס ג'

⁷ קע"ו ס"ז, ברית יהודה י"א א'. שער החיים עמוד שי"ד שט"ו